

Norman Manea

Visat núm. 19

(abril 2015)

per Xavier Montoliu Pauli

Norman Manea excel·leix com un dels autors contemporanis més importants. Nat a la regió de la Bucovina al nord-est de Romania l'any 1936, viu als Estats Units d'ençà de 1986, després d'haver fugit del país gràcies a una beca al Berlín occidental.

Si bé durant molts anys havia treballat d'enginyer, des de 1974 es va poder dedicar exclusivament a l'escriptura. A Romania ja havia pogut publicar una desena de llibres, però és arran del seu exili americà que ha continuat escrivint una obra presidida pel «dubte» -en una clara manifestació de la seva necessitat de comunicar, d'estar en contacte amb el món, de trobar un 'tu', un receptor que legitimi la seva pròpia existència.

Simultàniament, a les publicacions i traduccions, també és als Estats Units que ha desplegat l'activitat docent com a *writer in residence* a diferents universitats americanes, i especialment, al Bard College de Nova York, com a professor d'estudis europeus i cultura, i també preparant seminaris dedicats exclusivament a la literatura i a l'Holocaust -segurament el seu cavall de batalla, que ha investigat, escrit i difós per tot arreu.

La seva producció literària, fonamentalment en prosa, molt vasta i àmpliament traduïda, comprèn tant novel·les i contes com també assaigs en què aborda temes relacionats amb el trauma de l'Holocaust, la vida sota un règim totalitari, l'exili i la identitat, sovint tractats d'una manera narrativa híbrida en la qual exposa el seu pensament reflexiu i literari en una interessant teixit i tramut que combina elements «d'història i de biografia», escrits des de l'*impasse* de la solitud de l'escriptor exiliat i la solidaritat amb altres novel·listes i poetes, i des del fet de saber que important que és la paraula per a la literatura. Tal vegada, sigui ficció o assaig, Manea continua atent a les preguntes socials actuals, s'interessa per l'individu i rebutja parlar de les col·lectivitats.

«Les experiències anomenades 'Holocaust', 'antisemitisme comunista', 'exili' s'han potenciat mitjançant la vivència extrema de la literatura». Aquí rau també el seu compromís constant i proactiu a explicar i escriure -sempre en romanès- sobre la història del segle XX i el pes que suposa aquesta història en un intent de fer perdurable la memòria. No debades, un intel·lectual i escriptor com ell reflexiona i afirma, certament, que l'Holocaust no és només una tragèdia jueva, ni alemanya, sinó humana i global, en definitiva. Segons Manea, el paper que hauria de continuar tenint l'escriptor avui dia -el paper de la reflexió- és un paper cada vegada més debilitat davant d'una societat en crisi en molts camps.

Fidel a la llengua romanesa, sosté que la seva pàtria, la seva casa ha estat el romanès: 'Visc en una llengua no en un país'. Tothora afegeix immediatament: "no es pot viure en una llengua sense viure en un país". Certament, la llengua, comparada amb el cargol que sempre porta la seva casa a sobre, va ser l'únic patrimoni que tenia en el moment de marxar de Romania en el segon exili de la seva vida als cinquanta anys. El primer, a l'edat de cinc anys quan va ser deportat amb la seva família als

campes de concentració ubicats enllà del riu Dnièster. Aleshores, a l'edat de cinc anys, sabia que era un nen, no un jueu. Seran els altres qui li aniran fent adonar-se'n.

Malauradament, els avatars de la història del segle XX no li van permetre romandre a un racó de la seva habitació i escriure. Escriure sense 'haver volgut marxar de Romania; sense haver volgut anar a viure als Estats Units -on va establir no el seu cau-refugi de l'escriptor a l'exili, sinó que va trobar-hi un seguit d'amics i col·legues. Tampoc sense haver volgut tornar a Romania, ho va fer i ho continua fent d'una manera regular, sense deixar de perdre mai l'esperit crític que l'ha portat a parlar de la 'rinocerització de la societat romanesa' o posar sobre la taula el paper de Mircea Eliade amb l'extrema dreta a l'assaig *Felix Culpa* que va generar polèmica entre les lletres romaneses i internacionals.

Aquesta primera experiència del retorn a Romania va ser recollida al llibre *Întoarcerea huliganului* (*El retorn del húligan*), un títol en clar diàleg amb el del llibre de Mihail Sebastian, *Cum am devenit huligan* [Com he esdevingut húligan], escrit l'any 1935, arran de la reacció que havia provocat la publicació del llibre *De două mii de ani* [Des de fa dos mil anys] (1934) sobre el que significava ser jueu a Romania en aquella època -tema aquest, el de la identitat jueva, reprès per Manea i tants altres escriptors. El llibre de Manea fou rebutjat i qualificat tant de memòries, d'autoretrat, de novel·la o, fins i tot, de biografia. Efectivament, l'obra conté elements de ficció però ofereix també elements reals o autobiogràfics represos a partir de la memòria fraccionada pel record de l'autor subjectiu.

Manea, posicionat preferiblement en la tercera persona -en una veu narrativa situada en una espai entre l'autor i qui rep la narració-, pot explicar-se (amagar-se?) i assumir el risc de centrar-se en ell mateix, en la seva experiència personal, viscuda, però no vista unilateralment sinó en permanent contacte i diàleg amb l'exterior (i des de l'exterior).

La seva genealogia o millor dit, la seva *filiació* literària l'emparenta amb altres autors vinculats directament o indirecta amb Romania com és el cas també de Paul Celan, Benjamin Fondane, Edgar Hilsenrath, Aharon Appelfeld o Dan Pagis; de l'est europeu, autors consagrats com Kafka o d'altres autors contemporanis començant per Philip Roth o altres escriptors com Saul Bellow, Bruno Schulz, Robert Musil, etc., de la majoria dels quals n'ha escrit articles, o quan ha estat possible els ha entrevistat, o bé ha analitzat les seves obres per donar-les a conèixer als seus seminaris universitaris.

Guanyador de diversos premis entre els quals el Nacional romanès de literatura, el MacArthur Prize, el National Jewish Book Award, el Médicis Étranger, el Nelly Sachs, etc., també és membre de l'Acadèmia d'Art de Berlín i de la British Royal Society, i també ha estat distingit amb la Medalla romanesa del Mèrit Cultural i el ministeri francès li ha concedit el títol de Comendador de l'Orde de les Arts i les Lletres.

L'any 2013 va ser distingit amb el IV premi Josep Palau i Fabre a la millor obra publicada a l'estranger, pel seu volum *Laptele negru* -títol que reprèn un dels versos del poema 'Todesfuge', de Paul Celan, un altre autor bucovinià exiliat a Occident, que tot i haver escrit unes primeres proses poètiques en romanès, sempre va escriure en la llengua alemanya.

Aquest volum, titulat en català *La cinquena impossibilitat*, amb una clara al·lusió a les impossibilitats d'escriure de Kafka, és un compendi que reuneix els seus millors articles que aborden i posen en relació el judaisme i l'escriptura recurrent a converses fictícies (el diàleg imaginari entre Paul Celan i Benjamin Fondane) o reals amb altres autors jueus tant romanesos i europeus com nord-americans (Saul Bellow i Philip Roth), però també tracta la caiguda del comunisme, la dissidència intel·lectual, la censura dels règims totalitaris.